POTYÓ ISTVÁN*

A KOLOZSVÁRI RÓMAI KATOLIKUS ZENEISKOLA (1919–1931)

Kulcsszavak: *római katolikus zeneiskola; Marianum; Kolozsvár; Csipkés Ilona*

Erdélyben az alsó- és középfokú zenei intézmények hálózata már az első világháború előtti időszakban megfelelően működött és látta el a térség zeneoktatási igényeit. A 20. század elején Kolozsvárt a Zenekonzervatórium volt az az intézmény, amely az 1819-ben való megalapítása óta felvállalta a zenei oktatást, és több nemzedékkel megismertette és megszerette a művészi zenét. A tanári kar javarészt külföldön képzett oktatókból állt, akiknek egyéni munkássága és az intézmény keretében kifejtett tevékenysége révén a kolozsvári társadalomban a komolyzenei kultúra megalapozódott. A Konzervatóriumban ekkor három szinten folyt a tanítás: alsó-, közép- és felsőfokon, e formáját Farkas Ödön (1880, 1903–1904) és Lavotta Rezső (1913–1914) igazgatósága alatt fokozatosan vezették be. A virágzó, szépen kibontakozó zeneoktatásnak az első világháború és az azt követő események vetettek véget.

Csipkés Ilona, a római katolikus zeneiskola vezetője így vall erről az időszakról: „Trianon a föld porába döntötte évszázadok munkásságának eredményeit. Megdermedt társadalmi életünk, elnémultak hangszereink, elhalt a dal ajkainkon”.¹ 1919. augusztus 28-án a román államhatalom lefoglalta a Zenekonzervatórium minden helyiségét, és teljes felszerelését. A nehéz helyzet ellenére, a meglévő körülmények és lehetőségek között mégis elkezdtek újraszervezni a zenei oktatást, és ebben a folyamatban fontos részt vállalt a kolozsvári főtéri plébánia elöljárója, dr. Hirschler József plébános.

1906–1936 közötti a főtéri Szent Mihály-templom plébánosa boldog emlékű dr. Hirschler József volt, aki tanulmányait Budapesten, Bécsben és Rómában végezte. A hétéves szeminárium alatt egy életre való élményt gyűjtött az örök város művészetéből és kultúrájából. Egyik legfontosabb tevékenységi köre az iskolaügy volt, ahol maradandó eredményeket ért el: „A templom legerősebb vára az egyházi iskola” – vallotta. 1906-ban a pénzügyi nehézségek folytán be kellett szüntetni a még 1823-ban

* POTYÓ István (1983), PhD, egyházzeneész, kántor, a kolozsvári Szent Mihály-templom organista karnagya, potyo.istvan@ceciliaakorus.ro.

1 GÁLFFY Attila: *A kolozsvári magyar zeneoktatásról, zenészképzésről*. Művelődés LXII(2009). 5–6.

alapított Auguszteum iskolát. Közbenjárására sikerült újraalapítani az Auguszteumot, a szegények iskoláját. A katolikus nőnevelés újabb bástyája lett a Ferenc József úton megépült, 120 helyiségből álló iskolakomplexum, amelyben négyosztályos elemi, négy párhuzamos osztályú polgári leányiskola, egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam, hároméves női felső kereskedelmi iskola, háztartási iskola és a leánygimnázium működött.² A Marianum épülete szolgált a későbbiekben a megalapítandó zeneiskola elsődleges székhelyéül. Leginkább Hirschler József apátnak az intézmény felszentelésén elhangzó vallomása tükrözi a hely szellemiségét: „Legyen a Marianum temploma sok ártatlan szívnek, iskolája sok derék magyar honleánynak, hű őrszeme, erős vára édes magyar hazánknak, büszkesége városunknak”.³ Az intézet vezetését a Miasszonyunkról elnevezett iskolanővérek gondjára bízta, Serbőczy M. Amanda főnöknő irányításával.

1. kép. Hirschler József apát, plébános

2 Sas Péter: *Egy reneszánsz lelkületű főpap, dr. Hirschler József pápai prelátus*. Egyháztörténeti Szemle 2006. 1. sz.

3 GYÖNGYÖSSY M. Aurélia: *Emlékezés a 30 éves Marianumra*. A Hírnök 1942. 1. sz. 17.

AZ ELSŐ ZENEISKOLAI TANÉV: 1919–1920

1919. szeptember 27-én, egy hónapra rá, hogy az új államhatalom lefoglalta a Konzervatórium teljes vagyonát, a kolozsvári Marianum tanári szobájában római katolikus zeneiskola létesült. Az alapító ülést dr. Hirschler József plébános, iskolaszéki elnök felkérésére Csipkés Ilona vezette. A kolozsvári magyar nyelvű zeneoktatás folytonosságának biztosítása a plébános segítőkészségének és bölcsességének köszönhető. A kezdeményezés azért is volt nagyon fontos, mert a Zenekonzervatórium elfoglalása után számos tanár megélhetése lehetetlenült el. A jelenlévő zeneoktató testület annak a reményének adott kifejezést, hogy a most alakuló iskola a jövőben a zenekultúra erős oszlopává fog fejlődni, és a jól képzett muzsikuskok és koncertek által tovább él a zeneművészet a városban. Ezek után az újonnan létesült intézmény igazgatónöje, Csipkés Ilona átadta a tanári megbízóleveleket.

2. kép. A kolozsvári Marianum leánynevelő intézet, a római katolikus zeneiskola otthona

Az alakuló ülésen részt vettek: Borsai Samu⁴ karének és zenekar, Csipkés Ilona zongora és énekkar, dr. Klumák Jánosné zongora, Lavotta Rezső zeneelmélet és ze-

4 Borsai Samu, az Erdélyi Református Egyházkerület ma is használatban lévő Choral könyvének későbbi szerkesztője. Már az 1915–1916-os tanévben kapcsolatban volt a Marianummal, a honvédzenekar vezetőjeként jótékonyági hangversenyt tartott az intézményben.

netörténet, Pongrácz Ádám⁵ zongora, Rezik Károly gordonka, Salamon Főris János⁶ hegedű, dr. ifj. L. Sipos Gábor hegedű (az értekezlet jegyzője) és Tóth Mária magánénektanár. A tantestület képesítésének megfelelően a következő szakokat hirdették: orgona, zongora, hegedű, gordonka és magánének.

A római katolikus zeneiskola vezetője, Csipkés Ilona 1873. augusztus 8-án született Kolozsváron, egyszerű polgári családban, tanulmányait az 1880-ban megnyitott állami felsőbb leányiskolában kezdte, ahol a leánynevelés első hivatásos pedagógusától, De Gerando Antoninától tanult.

3. kép. Csipkés Ilona (1873–1962),
a római katolikus zeneiskola igazgatója

Ezekben az években vezetőségi tagja (titkár) az intézet önképzőkörének, amelynek célja a szavalat, zongora-, ének- és színdarabok előadása, írásbeli dolgozatok felolvasása és azoknak megbírálása volt. Az 1890. május 31-én sorra kerülő záróünnepélyen Csipkés Ilona diákként zongoraműveket adott elő, és társait kísérte: „a dicséret tapsai főképpen az iskolának a nevelésügyért fáradhatatlanul munkáló kitűnő igazgatónőjét, De Gerando Antoniát illetik, az előadás sikeres összeállításáért”.

5 1893-ban született Kolozsváron, Donogán Valéria tanította zongorázni, majd a budapesti Zeneakadémián Szendy Árpád növendéke.

6 Salamon Főris János (1853–1941) hegedűművész Bécsben tanult, a császári Opera zenekarának volt elsőhegedűse, cigány család sarja volt. Édesapja Bem tábornok karmestere volt, osztrák börtönben hunyt el. Esti Ujság 1941. 77. sz. 34.

Bár a jegyzőkönyv nem rögzíti, Rezik Károly, a Magyar Magán Zenekonzervatórium igazgatója emlékezései azt elevenítik fel, hogy már az alapítóülésen konfliktusok adódtak bizonyos tanárok miatt, akiket Csipkés Ilona „nem vett át.” Ezt Rezik nem tartotta elfogadhatónak, és ezért Kőváry Dalma, Ruzitska Ilona és Stritzky Lili tanárokkal saját lakásán folytatta az oktatást, vallomása szerint több mint száz diákkal.⁷ Ebben az időben a két intézmény versengett egymással, ezért, és a Csipkés Ilo-nával való hosszú ideig tartó konfliktusa miatt, Rezik visszaemlékezéseit fenntartással kell kezelnünk.

Az alapítóülésen fontosnak tartották, hogy a zenei oktatás széles körű legyen, így a diákok a fő szakokon kívül zeneelméletet és zenetörténetet, valamint karéneket tanultak. Az iskola kórusa és a létesítendő zenekar fő céljaként a templomi zene élénkebbé tétele szerepelt. Az ülésen annak is hangot adtak, hogy a jövőben az oktatást kibővítenék egy kántorképző, énektanító és zongoratanító tanfolyam felállításával is. A tanfolyamok felosztása a következő volt: kezdő 4 éves, közép 4 éves, kiművelési (tehát felsőfokú) 3 éves. Fontosnak tartották azt a követelményt, hogy a tantervet összhangba hozzák a budapesti Zeneakadémia tantervével, hogy a növendékeknek módjukban állhasson ott (is) vizsgázni. Az iratkozások már ez időben elkezdődtek, és a felvételi vizsga időpontját 1919. október 4-re tűzték ki, azért hogy a növendékeket osztályokba sorolhassák.

Az alakuló ülésen Csipkés Ilona előterjesztette az iskola rendtartását is. Mivel a Marianum adott otthont a zeneiskolának, ezért az első bekezdés értelmében az intézmény növendékeinek és tanárainak teljes mértékben alkalmazkodniuk kellett a Marianum házirendjéhez. A zeneiskola célja a zenekultúra fejlesztése: az ifjúság komoly zeneoktatása, a zenetudományi ismeretek terjesztése és az egyházi zene emelése. Ezen irányvonalak megvalósulása érdekében fontosnak tartották a fokozottan felépített tantervet, a magasabb korú egyének beiratkozásának lehetőségét, a templomi hangversenyeket és ezek magyarázatát, vagyis a leckekoncerteket. Az Erdélyi Római Katolikus Püspökségnek a 4723-1919 sz. (244 isk. számú) irata értelmében, a zeneiskola szervezetét és rendtartását Ft. Gr. Majláth Gusztáv Károly püspök jóváhagyta.

A felvételire 7–8 éves gyerekeket várnak, akik „egészségesek és normálisan fejlettek”.⁸ A felvételi vizsga alkalmával mindenkit a megfelelő szintű képzésre írtak be. A tandíjakat olyan módon állapították meg, hogy minél többen iratkozzanak be: a kifizetendő összeget részletekre bontották le, és szociális érzékenységre vall, hogy

7 PAPP Annamária: *A Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium története, Emlékezés Rezik Károly zenészre*. Művelődés LXVII(2014). 12. sz.

8 Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Kolozsvári Gyűjtőlevéltára: A zeneiskola rendtartása.

tekintettel voltak a nehéz sorsú, illetve tehetséges gyerekekre, akiknek kedvezményt biztosítottak.⁹

Rendes és rendkívüli státuszú diákot határozott meg a rendtartás, a különbség pedig abban állt, hogy a rendes növendék a dalkör- és karénektanfolyamokon is részt vett. A dalkörre 7–8 éves diákokat, karénekre 16–17 éves növendékeket vettek fel. A rendes diákok díjmentesen vehettek részt az intézet házi hangversenyein, viszont a rendkívüliek belépődíjat voltak kötelesek fizetni. A növendékek kötelességei közé tartoztak: az órákat látogatni, a kiszabott tanulmányi időt otthon betartani, az intézmény hangversenyein megjelenni, a leadott anyagot megtanulni, és az év végén minden tantárgyból vizsgázni. Azon diákok, akik a karének II. és III. osztályába jártak, felekezeti különbség nélkül tartoztak a Cecília Egylet hangversenyein részt venni. A tanároknak előírták, hogy a naplót havonként ellenőrizték és aláírják, a növendékek tanulmányairól félévkor értesítő szerkesszenek és a vizsgálóbizottságnak bemutatásuk. Ha a növendék nem teljesítette pontosan a kötelezettségeit, az intézmény köteleiből eltávolíthatták, illetve ha a tanulmányi eredmények nem voltak megfelelőek, akkor elveszíthette a tandíjkezdményt. A növendékek nyilvánosság előtt csak a vezetőség engedélyével szerepelhettek és az előadandó zenemű is csak a vezetőség jóváhagyásával volt megválasztható. Magánórákat venni, illetve tanári tevékenységet kifejezni csak a vezetőség beleegyezésével volt engedélyezett. A karének II. és III. osztályába járó tanítványok kötelesek voltak közreműködni a Cecília Egylet Szent Mihály-templomi ünnepi szentmiséin. Kétféle hangversenyről tesznek említést az iratok: egyrészt a házi hangversenyekről (növendékek és a nagyközönség számára), illetve a népszerű hangversenyekről, amelyeket a népnevelés, a hazafias érzés erősítése, a vallásosság ápolása céljából rendeztek, és magyarázó előadás kísért.

A zeneiskola öt fő tanszakát tanfolyamtól függően 2–4 tanévre szervezték. A főtantárgyak mellett figyelemre méltó a széles körű zeneoktatást biztosító kötelező melléktárgyak sora: zenediktálás, zeneelmélet, zenetörténet, összhangzattan, formatan, hangszeratan, zeneesztétika, kamarazene, zenekari gyakorlat, karének. Az intézmény rendtartása értelmében azon diákok, akik a magánének szakra jártak, olasz nyelvet és költészettant-szavalást is tanultak. Az intézményben többek között Rischbieter¹⁰ *Összhangzattanát* és Szentgáli¹¹ *Zeneelméletét* használták.

9 Kezdő tanfolyam: I. osztály 50 korona, II–III. osztály 60 korona, középtanfolyam: 70 korona, kiművelési tanfolyam: 80 korona havidíj.

10 Wilhelm Albert Rischbieter (1834–1910) drezdai zeneszerző és tanár, egy máig használatos összhangzattan, a *Der Harmonieschüler* szerzője.

11 Szentgáli (Szent-Gály) Gyula (Szeged, 1863–Miskolc, 1919) zeneszerző, zenepedagógus. 1883-ban premontrei pappá szentelték, 1885-ben kilépett a szerzetesrendből, és mint vidéki szintársulatok vezetője, bejárta Felső-Magyarország nagy részét. Írt dalokat, zongora-, hegedűdarabokat, pedagógiai, zeneelméleti műveket, színművekhez kísérőzenét.

Több jó szándékú adományozó kottával segítette az intézményt: özv. báró Wesselényi Ferencné és Jékey Aladár. A tanári kar az igényeknek megfelelően változott: a zongora tanszak növendékei számának növekedése miatt Lederer Ilona adott órákat, Borsai Samu távoztával Lavotta Rezsőt kérték fel a zenekari gyakorlatok vezetésére, a Cecília Egylet élére pedig Rezik Károlyt kérték fel. 1919 novemberében a rendkívüli hallgatók részére tanfolyamot rendeztek a következő szakokon: zongora, hegedű, gordonka, ének, zenetörténet, karének és zenekari gyakorlat. A levéltári dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a zavaros idők ellenére érdeklődés övezte az iskolát. Összesen 75 diák iratkozott be, amelyből 56 kezdő, 15 közép, 4 kiművelési osztályba; hangszer szerint: 58 zongora, 11 hegedű, 4 magánének; felekezeti hovatartozásuk szerint pedig: 35 római katolikus, 26 izraelita, 8 református, 2 evangélikus, 1 görög-katolikus, 1 görögkeleti vallású.

4. kép. A Marianum zeneiskola pecsétje

A tanári testület közreműködésével az intézmény első, zárt körű hangversenyére 1919. december 14-én került sor, és elrendelték a következő időszakra egy zenekari, egy orgonahangverseny, illetve egy szonátaest rendezését is. A bemutatkozó koncerten a következő darabok csendültek fel: Wolfgang Amadeus Mozart *C-dúr hegedűszonáta* (Forisch János – hegedű, Pongrácz Ádám – zongora), Frydryk Chopin *g-moll ballada* (Pongrácz Ádám – zongora), Mozart *g-moll zongoránégyes* (dr. Klumákné, Forisch János, Klumák János, Rezik Károly). Az egyházmegye támogatását megerősíti az a tény is, hogy a hangversenyen jelen volt a gróf Majláth Gusztáv Károly püspök úr is, aki köszönetet mondott a tanároknak a művészi zene érdekében tett lelkes erőfeszítése miatt.

Az intézet első nyilvános hangversenyét 1920. január 27-én rendezték, a következő műsorral: Bevezető előadás Seprődi János ref. főgimnáziumi tanár, Felix Mendelssohn-Bartholdy *Hebridák-nyitány*, Ludwig van Beethoven *III., „Eroica” szimfónia*, Lavotta Rezső *Perzsa levelek szvit*. Az intézmény karénekre beosztott nő-

vendékei, a Szent Cecília Egyesülettel közreműködve, a Szent Mihály-templom liturgikus cselekményein 1919 decembere és 1920 januárja között Beethoven *C-dúr mise* és Isten dicsősége, illetve Mozart *Ave Verum*jában is szerepeltek. A repertoár alapján kijelenthető, hogy képzett és népes muzsikusi közösség állt rendelkezésre, mely valószínűleg már részben adott volt azokból a zenészekből és együttesekből, akik eddig is zenei szolgálatot teljesítettek a különböző kolozsvári templomokban.

Az intézmény tehát sikeresen indult, számos diákkal és még (legalábbis 1920 januárjáig) Rezik Károly közreműködésével. Az emlékezések és az a tény, hogy 1920 márciusától kezdődően nem maradt fenn írott forrás, arra enged következtetni, hogy a Csipkés–Rezik-konfliktus idővel annyira fokozódott, hogy utóbbi kilépett az iskola kötelékeiből, és külön intézményt nyitott saját lakásán. Hirschler plébános megpróbálta kibékíteni a feleket, erről Rezik a következőképpen emlékezik: „1920 májusában magához hívatott Hirschler prelátus úr, és bocsánatkérések között közölte velem, hogy csak most értesült arról, hogy mi nem a Mariánumban dolgozunk, és kijelentette, hogy ő Csipkést semmire sem jogosította fel, csak a konzervatórium elhelyezését, illetőleg felajánlott segédkezését fogadta el. Csipkés teljesen önhatalmilag járt el, éppen ezért elégtételt ad nekünk Csipkéssel szemben. Lavotta erre kijelentette, hogy amúgy is év vége van, hagyjuk az ügyet, és szeptembertől legyen másképp. Ennek dacára szeptemberben a Mariánum újból meghirdette a zeneiskolát azzal, hogy ez az iskola a 100 éves zenekonzervatórium folytatása!!!”¹² Valószínűsíthető, hogy Csipkés Ilona igazgatói megbízását nem tartotta Rezik elfogadhatónak.

Az 1919/1920-as tanév utolsó tanári értekezletére, amelyen csak a zongora tanzak tanárai voltak jelen, 1920. március 14-én került sor. Ezen az értekezleten a következőket tárgyalták: a Chován Kálmán-féle zongoraiskola és Haller István zenepedagógiai tanulmányai használatát, a kezdő tanfolyam osztályának tagolását, egy rendszeres előkészítő tanfolyam beindítását 6–8 éveseknek és a magyar zeneszerzők műveinek tananyagban való felhasználását (Liszt Ferenc, Székely Iván, Aggházy Károly, Chován Kálmán).

Az 1920-as esztendőben az intézmény működése megtorpant, ez a bizonytalan politikai helyzetnek és a tanárok közti viszályoknak tulajdonítható. Bár Rezik állítása szerint meg volt hirdetve a beiratkozás, erre valószínűleg már nem került sor. Újból idézzük Rezik Károly visszaemlékezéseit: „Lavotta a sok intrika és aknamunka miatt annyira elkeseredett, hogy 1920 nyarán repatriált. Én is vele akartam menni, azonban Grandpierre, akkori kormánybiztos a következő szavakkal tartott vissza: »Kérem Rezik, ameddig teheti, ne menjen el, mert ha Ön elmegy, vége itt a magyar zenekultúrának. Egyedül magával lehet dokumentálni, hogy itt magyarok élnek.« Erre azt válaszoltam, hogy vagyok olyan jó magyar és szívemen viselem itteni zenekultúránkat,

¹² Papp: *i. m.*

s ha reám szükség van, itt maradok azzal a feltétellel, hogy megszüntetik a Mariánum zeneiskoláját, és adnak nekünk 4 termet. Ez a terv annyira tetszett Grandpierrenek, hogy 2 nap múlva már a felekezeti tanács tárgyalta. Ott elhatározták, hogy a Mariánum zeneiskoláját megszüntetik, és az ott lévő tanárokat meghívják hozzánk tanítani. A tanárok összehívását Kirchknopf lelkészre bízta, az igazgatást pedig rám ruházták. Kirchknopf összehívta a tanárokat, illetőleg mindnyájunkat, azonban a mariánumbeliek közül egy sem jelent meg, ki szóban, ki írásban kijelentette, hogy a zenekonzervatóriumi állásra nem reflektál”.¹³

Az 1920/1921-es tanévben a Marianum zeneiskola aktivitása szünetelt, Csipkés Ilona igazgató az újjászervezést tűzte ki célul, folytatva mellette zenepedagógiai tevékenységét a Marianumban.

5. kép. A római katolikus zeneiskola felvételi hirdetése, 1921. augusztus

AZ 1921–1922-ES TANÉV

1921. szeptember 12-én a Marianum igazgatói termében, a zeneiskola megnyitása ügyében újból értekezletre került sor. A zeneoktatás ügyének fontosságát igazolja az a tény is, hogy ezen az ülésen, illetve a következőkben gyakran jelen van dr. Hirschler József prelátus, aki szükségesnek tartja, hogy a folyó tanévben az intézet zeneiskolája ismét működjék. Az 1919-ben elfogadott, a budapesti Zeneakadémia tanrendjéhez kapcsolódó tanterv nem változott.¹⁴ A főtanzakokra 35, az alaptanfolyamra 22 jelentkező volt. A 6–9 évesek számára tanfolyamot szerveztek a zeneoktatás megalapozására, hallás- és ritmusgyakorlatokat tartva (Erdélyben talán elsőként) az ún. Dalcroze-módszerrel. Említésre méltó a modern módszertan használata. A középiskolai zeneóraszám csökkentése miatt Csipkés tanfolyam rendezését javasolta a középiskolai tanulók számára.

1921-ben a Marianum zeneiskolájának tanári testületében Kotsis Mária – Cecília nővér (diktálás és zongora), Donogán Valéria (zongora, összhangzattan, formatan), dr. Klumák Jánosné (zongora), Pongrácz Ádám (zongora), Retezár Katalin (ének), Rotaridesz Lujza (zongora), dr. Veszprémi Lajos (hegedű) és Csipkés Ilona (zongora, zeneelmélet, karének, zenetörténet) oktatott. A megalapítás óta eltelt két évben tehát

¹³ Uo.

¹⁴ A kolozsvári zeneiskola egy évvel hosszabb idő alatt dolgozta fel ugyanazt az anyagot.

szinte a teljes tanári kar lecserélődött. Ez a tanév is sikeresnek mondható, összesen hat hangversenyt szerveztek, tartalmas műsorral, melyen Johannes Brahms, Mosonyi Mihály, Farkas Ödön és Dohnányi Ernő művei is megszólaltak. Az 1921. márciusi szonátaesten közreműködött Lakatos István is. Az 1921. április 30-án tartott *Magyar hangverseny* műsora a következő volt: Brahms *Magyar táncok* (Rotaridesz Lujza és Kócsi Erzsébet – zongora), Mosonyi Mihály *Gara Mária-ballada* (Kuthy József tanárjelölt – ének, Rotaridesz Lajos – zongora), Farkas Ödön *c-moll vonósnégyes, Andante*, dr. Bródy Miklós *d-moll vonósnégyes, Scherzo* (dr. Veszprémi Lajos és Viski János hegedű, Viski János, dr. Klumák János – mélyhegedű, Adler Ernő – cselló), Erkel Ferenc *Hunyadi László-részlet, La Grange-ária* (Lévay Ilonka, a magyar színház művésznője – ének, Török Emil – zongora), Dohnányi Ernő *e-moll zongorás kvintett* (dr. Keppich Ákosné zongora, dr. Veszprémi L., Viski János – hegedű, dr. Klumák János – mélyhegedű, Adler Ernő – cselló). Ezen a hangversenyen a kolozsvári fiatal Viski János, a későbbi Kodály-tanítvány neve tűnik fel.

A beiratkozás után 93 diákot számlált az intézmény (év közben néhányan kimaradtak). Érdekességgént említjük, hogy 99 évvel ezelőtt is gondot okozott a világhárvány, és a jegyzőkönyvben szerepel, hogy 1922. január 29-től 1922. február 7-ig spanyoljárvány miatt az oktatás szünetelt.

Kimutatás
a Marianum zeneiskolájának
tanári testületéről

Szám	Név	Képzettség	Hol tanult a képzettség?	Tanítványok	Neti órák száma	Előfoglalt hely más intézményben	Értékelés
1.	Rotaridesz Lujza Cecília nevű	énektanár Képzettség	Budapesti zenei akadémia tanfolyamra	zongoristák	—	házi zenei tanár	
2.	Dohnányi Lajos	zeneakadémia tanárasszonyi oszt.	budapesti zeneakadémia	zongorai összehangoltak	6	—	
3.	Dr. Klumák Jánosné	zeneakadémia tanárasszonyi oszt.	budapesti zeneakadémia	zongorai	—	—	
4.	Dohnányi Lajos	zeneakadémia	budapesti zeneakadémia	zongorai	6	—	
5.	Rotaridesz Katalin	énektanár Képzettség	budapesti zenei akadémia tanfolyamra	énekes	2 1/2	—	
6.	Rotaridesz Lujza	koncerttáncos és ballett tanár II. osztályos el	budapesti zeneakadémia	zongorai	12	—	
7.	Dr. Veszprémi Lajos	zeneakadémia zenei tanárasszonyi osztályos tanárasszony	Rotaridesz zenei akadémia	hegedű	4 1/2	—	
8.	Csíkósi Ilonka	zeneakadémia tanárasszonyi osztály	budapesti zeneakadémia	zongorai, zenei akadémia tanfolyamra felvett tanfolyam tanárasszony	12 1/2	házi zenei tanárasszonyi	

1921. október 15-én

6. kép. A Marianum zeneiskola tanári testülete 1921 októberében

7. kép. A Marianum zeneiskola pecsétje

18.
1922.

Anyaröngyör. 30.
1921/22

Értesítő

Farkas Margit

született 1887-ik évi november hónap 30.-ik napján
Kolozsvár községben Kolozs vármegyében
római kat. vallásu a „Marianum” zeneiskolája magán tanszaka
hegedő tanfolyamának első osztályu rendes növendéke
 az 1921-22 tanév első felében az egyes tantárgyakból a következő előmenetelt
 tanusította:

Zongora
 Hegedű
 Magánének *jó!*
 Zenediktálás
 Összhangzattan
 Formatan
 Zenetörténet
 Kamarazene
 Karének
 Hallás és ütemérzék fejlesztő gyakorlatok
 Mulasztott órák { igazolt *8*
 nem igazolt

Kolozsvár, 1922. június hó 23. án.

Kolozs Maria Cecilia.

Peterffy Katalin

8. kép. Farkas Margit értesítője magánének szakon

A következő tanévben (1922–1923) a Marianum zeneiskolája három fő tantárggyal folytatta működését zongora, ének és hegedűszakon, a zeneakadémiai tanterv szerint. A zeneiskola elindította zongora szakon a tanárképzést. Ez az intézkedés jelentős fordulatot jelentett a zeneoktatásban, s arra volt hivatott, hogy alapos szak tudással és pedagógiai képzettséggel bíró zongoratanítókkal helyettesíti a dilettánsokat. Másfelől ez az intézkedés azért is volt fontos, mert a zongora tanszak növendékei olyan bizonyítványt kaptak, amely kenyérkeresetet biztosíthatott. Azok a diákok,

akiknek a zenei képzettségük már megvolt, a pedagógiai képzést utólagosan is megszerezhették a tanterv kivételes elsajátítása alapján.¹⁵

KIVÁLÁS-ÁTKÖLTÖZÉS

1923–1925 között a Marianum zeneiskola átalakul, és az új neve Római Katolikus Egyházi Zeneiskola, ezt jelzi a bélyegző új változata is. Az átnevezés és plébánia épületébe átköltözés idejét a különböző források eltérő módon, más-más adatokkal erősítik meg: a Marianum történetéről Nagy József által írt beszámoló szerint „1923. szeptember 1. óta kivált a Marianum Leányiskola keretei közül, ahogy nőtt erdélyi életünk: még ez az impozáns épület is szűknek bizonyult! – és ma, mint a katolikus egyházi zene rendszeres művelője, a kolozsvári plébánia épületében működik tovább”.¹⁶ A *Keleti Újság* viszont arról ír, hogy 1925-ben a plébániára helyezte át dr. Hirschler József plébános az iskolát.¹⁷ Ugyancsak az 1925-ös év szerepel a Kolozsváron kiadott zenei intézmények és zenészek almanachjában, kiemelve az intézmény fontos szerepét az erdélyi püspökség kántorképzésében is. Annyi bizonyos, hogy az 1924-es tanévet már a román kultuszminisztérium jóváhagyásával kezdi az intézmény, Római Katolikus Egyházi Zeneiskola néven.

9. kép. A Római Katolikus Egyházi Zeneiskola pecsétje

Említésre méltó esemény volt az 1927-ben szervezett Beethoven-centenárium, amelyen megszólt a *Missa Solemnis*, illetve a *Krisztus az Olajfák hegyén* oratórium. Ebben az időben a tanári karban olyan neves művészek neve tűnik fel, mint Ionel Crișan (a bécsi akadémián tanult, és Gheorghe Dima meghívására párhuzamosan

15 Ellenzék XLIII(1922). 1922-08-19 /185. szám.

16 NAGY József: *Marianum*. Brassói Lapok, XLIV. 1940-08-11. 181.

17 Keleti Újság XI. 1928-05-28. 118.

tanított éneket a román konzervatóriumban és a római katolikus zeneiskolában), N. Szele Irén (Kolozsvár szülöttje, Szendy Árpád növendéke) vagy Moll Lajosné (zongoratanárnő, Chován Kálmán tanítványa).

10. kép. Ionel Crișan

11. kép. Moll Lajosné

12. kép. N. Szele Irén

Erre az időszakra a római katolikus zeneiskola tevékenysége már szépen kibontakozott, színvonalas oktatás zajlott az intézményben. 1928-ban Schubert-estélyt rendezett a Katolikus Nőegyesületek Szövetségének országos kongresszusa alkalmából, a hangversenyt a Marianumban tartották, szép számú közönség érdeklődése mellett. A *Keleti Ujság* tudósítója szerint „az egész műsor összeállítása és megrendezése ismét csak a kiváló igazgatónő, Csipkés Ilona agilitása és hozzáértésének volt újabb bizonyítéka”.¹⁸ Az új tanév kezdetén, 1928 októberében, Krisztus király ünnepén, délután öt órakor a római katolikus főgimnázium dísztermében műsoros ünnepélyt tartottak, amelyen a zeneiskola vegyeskara Palestrina miséjéből énekelt.

Ebben az időszakban olyan diákok részesülnek a római katolikus egyházzenei iskola képzésében, mint többek között Jagamas János (nem vizsgázott) és Bretán Miklós.¹⁹

¹⁸ Keleti Ujság XI. 1928-07-04. 148.

¹⁹ Nem összetévesztendő az operaénekes és zeneszerző Nicolae Bretan/Bretán Miklóssal. Bretán Miklós (Ózd, 1916. okt. 30. – Bp., 1984. jan. 13.) orvos volt, az orvostudomány kandidátusa (1961). 1940-ben szerzett orvosi diplomát a kolozsvári tudományegyetemen. 1940-től haláláig a budapesti orvostudományi egyetemen dolgozott.

mann betanításával Giovanni Battista Pergolesi, Mozart, Beethoven, Liszt Ferenc és mások alkotásai csendültek fel. A repertoár változatossága és frissítése Zsizsmann nevéhez köthető, így az új magyar egyházi zeneszerzők is szóhoz jutnak (Halmos László *Napmise*, Pikéthy Tibor *Békemise*).²¹ Az eseményeken a zeneiskola diákjai aktívan részt vettek.

14. kép. Zsizsmann Rezső (1885–1941)

Az 1930/1931. tanév folyamán az intézmény nehézségekkel küszködött (ebben az időben a plébániának is anyagi gondjai voltak), Veszprémi Lajos és Csipkés Ilona levélben folyamodtak segítségért az iskolaszékhez, hogy hathatósabban támogassák az iskolát. Az intézmény működésének utolsó időszakában a zongoratanárok között feltűnik a szászvárosi Toducza Zsigmond (Sigismund Toduță) neve, aki zongorát oktat.

adta és mindig kitűnően helyezkedett bele az együttesbe. Csak a fúvók gyöngeségét éreztük itt-ott. Ezzel szemben viszont Kouba Paula hegedűje nyújtott igazi élvezetet a szóló-részletben. A magánszereplők, M. Lévy Ilonka, P. Ruck Ilona és E. Mihályffy Irén, valamint Bretán Miklós és Kutti József szintén minden dicséretet megérdemelnek. Különösen Lévy Ilonka hangja szárnyalt a templom boltíve alatt gyönyörűen, de P. Ruck Ilona is élvezetet nyújtott és Bretán Miklós férfiasan szép deklamációja illett bele első rangúan a Händel-stílusban. De a siker érdeme elsősorban Zsizsmann Rezső karnagyot illeti meg, akinek páratlan muzikalitása és művészi energiája egészen új életet visz be Kolozsvár zenei világába.” Ellenzék LI. 1930-06-19. 139. sz.

21 Latakos István: *Zene fejlődése Erdélyben*. Magyar Lapok VIII. 8., 1939-01-22. 13. sz. 2–3.

18/1/ Az egyházi zeneiskoláról
 jelenti az igazgató, hogy a létszám 97.
 Megbízást kér az iskolaszéki elnöktől
 Frána Péter, Toducza Zsigmond és Gajzágó
 Anna részére, valamint a szertartástannak
 heti egy órában való tanítására előadót
 kér.
 Újból kéri a gyűlésterem visszaadását
 tanterem céljára és megfelelő irodahelyi-
 seget.
 Javaslatot adott be a tandíjak elenge-
 désére, mely szerint 28.250 Lei elengedést
 javasol. 263.
 Iskolaszéki
 vette.

15–16. kép. Sigismund Toduță, a római katolikus zeneiskola óraadó tanára

A fentebb említett nehézségek sajnos nem oldódtak meg, és ez valószínű, annak is köszönhető, hogy Zsizsmann víziójában az intézményesített magyar zenei oktatást egységesíteni kell. Személyében később létrejött a két kolozsvári zeneoktatási intézet uniója. Amikor 1931-ben a római katolikus zeneiskola megszűnt, ő a Magyar Konzervatóriumban vállalt órákat. A *Keleti Újság* a következőképpen ír a történelekről: „A róm. Kát. zeneiskola működése megszűnt. A tanári testület, amely 12 éven keresztül szolgálta az ifjúság nevelését és fejlesztette a város zenei kultúráját, áthatva ezen eszmétől, továbbra is a zenei nevelés szolgálatában marad. »Zeneművészeti tanfolyam« keretében folytatja működését. A tanítás akadémiai tanterv szerint, a róm. Kát. zeneiskola tandíjai mellett történik. Beiratkozni lehet Csipkés Ilona vezető tanárnál (Str. I. Maniu, volt Szentegyház utca 42. Sz., II. emelet 9.) naponta délután 4–6 óráig. A tanári testület tagjai: Csipkés Ilona, B. Szász Ilona, N. Szele Irén (zongora), Ionel Crișan (ének), Marțian Negrea (zeneszerzés) akadémiai tanárok, dr. Veszprémy Lajos és Imbery János (hegedű)”. Említésre méltó Ionel Crișan és Marțian Negrea²²

22 Marțian Negrea (1893, Nagybaromlak – 1973, Bukarest) zeneszerző, tanár és karmester. Bécsben tanult, majd Kolozsváron és Bukarestben tanított.

román nemzetiségű tanárok közreműködése, mindkettő a kolozsvári Gheorghe Dima által vezetett Zeneakadémián tanított.

Az iskola bezárása után vezetője, Csipkés Ilona aktív maradt, magánórákat tartott a Szentegyház utcai lakásán, illetve zeneművészeti tanfolyamokat vezetett.²³

A Marianum zeneiskola, majd római katolikus zeneiskola, amelynek működését Csipkés Ilona tevékenysége fémjelezte, nagyon nehéz időszakban jelentett igazi reményfáklyát. Rögtön az impériumváltás után, Hirschler apát-plébános közbenjárásával a Marianum segítő kezét nyújtott számos lelkes tanárnak, akiknek egyik napról a másikra veszélybe került a megélhetése. Ugyanakkor az ifjúság zenei nevelését felvállalva, biztos alapokra helyezték a következő nemzedék művészi képését.

A Pesti Hírlap tudósítója szerint: „Gróf Bethlen Györgyné egyik leglelkesebb segítőtársa volt a magyar kultúra mezején Csipkés Ilona zongoraművésznő és zene-pedagógus, a volt magyar tanítóképző intézet kiváló képesítésű tanára. Az ő pályája is derékban tört ketté a román megszállás idején, de később a Marianum vezetője lett, majd megszervezte a városi zenekonzervatóriumot s ez később átalakult egyházi zeneiskolává. Csipkés Ilona Kolozsvár zenei élete feletti rendületlen éberséggel őrködött s magas színvonalra emelte azt”.²⁴

Csipkés Ilona karizmatikus egyénisége több mint ötven éven át számos fiatalat indított el a zeneművészet útján. Pedagógiai módszerei és fáradhatatlan szervező-készsége a kolozsvári zenei életben maradandót alkotott. Tanulmányunk zárásául Szöllősy András vallomásait idézzük, aki egykor a kolozsvári római katolikus zeneiskolában kezdte zenei tanulmányait, és kimagasló zeneszerzői pályát futott be.

„Volt Kolozsvárott egy csodálatos öregasszony, Csipkés Ilonának hívták. Szendy növendékként végezte el a Zeneakadémiát. Bámulatra méltó jelenség volt. Hihetetlen energiával szervezte Erdély magyar zenei életét. Előadásokat tartott-tartatott, hangversenyeket rendezett-rendeztetett, nagyon sokszor régi erdélyi szerzők műveiből. Ő nyitott a katolikus egyház égiske alatt valamilyen fajta magán-zeneiskolát, ide jártam. Ez az iskola abban különbözött a szokásos magán-zeneoktatástól, hogy a zongora órákon kívül, – ezeket más tanár tartotta – hetenként kétszer fel kellett menni Ilonka nénihez, úgynevezett elméletórákra. Ezek az órák mindent magukba foglaltak, ami egy gyermek széles látókörű zenei képzéséhez szükséges, hallásképzést, összhangzattant, formatant, s a zenetörténetnek azokat az elemeit, amit egy 6–8 éves is érdeklődéssel követ.”

23 1943-ben megjelent kis kötete, mely Kolozsvár két világháború közötti zenei életét mutatja be, értékes kordokumentum. CSIPKÉS Ilona: *Kolozsvár magyar társadalmának zenei élete a román megszállás alatt*. Lengyel Albert könyvnyomdája, Kvár, 1943. [Szerk. megj.]

24 Pesti Hírlap 1940. 11. 17. 5.

No. 49 sz.

Matricula — Anyakönyv.

Andreas Szöllösy András

... család de maced. bisericească rom. cat. născut la 27 luna februarie anul 1921
 ... în vârstă de 1 ani și 27 zile născut la 27 febr. 1921 în ziua 27 a lunii febr.

... Andreas județul Timișoara de religie ev. ref. în cursul
 ... Andreas în vârstă de 1 ani și 27 zile în ziua 27 a lunii febr. în cursul
 ... Andreas în vârstă de 1 ani și 27 zile în ziua 27 a lunii febr. în cursul

... 1921 / 30 și la finele de an a arătat următoarul progres:
1921 / 31 : în anul de față a fost în cursul următorului an școlar:

DISCIPLINE DE ÎNVĂȚĂMÂNT TASTĂRI	CLASIFICARE OSZTÁLYZAT		IMPĂRTIRE BEOSZTÁS
Engl. — Orice	—	—	Specialitate <u>Chiar</u>
Armat. — Hărțuire	—	—	Tanszak <u>Știință</u>
Mat. — Lit. —	—	—	Cursul <u>incepător</u>
Mat. — Lit. —	—	—	Tanfolyam <u>lecció</u>
Mat. — Lit. —	10	10	Clasa <u>I b.</u>
Mat. — Lit. —	—	—	Oszdály <u>I b.</u>
Mat. — Lit. —	—	—	OBSERVAȚIUNI MEGJEGYZÉSEK
Mat. — Lit. —	—	—	
Mat. — Lit. —	—	—	
Mat. — Lit. —	8	8	
Mat. — Lit. —	4	4	

... Andreas ... Feladó ...

17. kép. Szöllösy András zeneiskolai anyakönyve

THE ROMAN CATHOLIC MUSIC SCHOOL IN CLUJ (1919–1931)

Keywords: *Roman Catholic music school; Marianum; Kolozsvár; Ilona Csipkés; Rezső Zsizsmann*

Based on archive sources and data from the local media, the article presents briefly the history of the Roman Catholic music school in Kolozsvár. Established in 1919 in the Marianum, a Roman Catholic school for girls, the Hungarian musical institution was open for both sexes and served as an important cultural and educational forum until its closing in 1931. Initially it preserved much of the teaching staff of the former local Conservatory which was undertaken by the Romanian state in August 1919. The ecclesiastical school employed highly trained teachers, its developing curricula and active concert-life contributed not only to the religious events. Its first directress, Ilona Csipkés was a skilled piano player, its second (and last) leader, Rezső Zsizsmann was an acclaimed organist and conductor.

ȘCOALA DE MUZICĂ ROMANO-CATOLICĂ DIN CLUJ (1919–1931)

Cuvinte-cheie: *școala de muzică romano-catolică; Marianum; Cluj-Napoca; Ilona Csipkés; Rezső Zsizsmann*

Articolul prezintă pe baza surselor primare (documente din arhiva instituției) și a datelor din presa locală istoria succintă a Școlii de muzică romano-catolice din Cluj. Fondată în 1919 în incinta Marianumului, o instituție dedicată educației fetelor romano-catolice, școala de muzică a fost deschisă ambelor sexe și a servit ca un important forum eclesial, cultural și educațional. Inițial a preluat mai mulți profesori din fostul Conservator maghiar, instituție care a fost desființată în august 1919. Școala romano-catolică a angajat profesori de o pregătire excepțională, astfel dezvoltare curriculumului și viața muzicală activă au contribuit semnificativ la îmbogățirea evenimentelor religioase și culturale ale orașului. Prima directoare, Ilona Csipkés a fost o pianistă și o profesoară desăvârșită. În ultimii ani de existență Școala romano-catolică de muzică din Cluj a fost condusă de organistul și dirijorul renumit, Rezső Zsizsmann.